

OD REDAKCJI

Nie trzeba zbytnio uzasadniać, dlaczego papież Franciszek zaproponował synod, a raczej synody na temat rodziny¹. Problematyka podejmowana na synodach dotyczy bowiem podstawowego filaru społeczeństwa, a co za tym idzie także priorytetowej sprawy w działalności zbawczej Kościoła. Patrząc z perspektywy kraju nad Wisłą, trzeba powiedzieć, że dużo udało się w Polsce zrobić w ramach szeroko pojętego duszpasterstwa rodzin². Między innymi powołano do istnienia wiele poradni rodzinnych, domy samotnej matki, okna życia, ośrodki adopcyjne, duszpasterstwo osób porzuconych, duszpasterstwo związków niesakramentalnych, ruchy małżeńskie i rodzinne, kampanie społeczne, Caritas dla rodzin, studia nad rodziną. Nie może to jednak uspokajać, gdyż zarówno z przeprowadzonych badań jak i z obserwacji współczesnego życia ludzi wynika wyraźnie, że mamy do czynienia z coraz większym kryzysem rodziny. Maleje liczba zawieranych małżeństw w Polsce, także sakramentalnych. Rośnie liczba rodzin niepełnych oraz związków nieformalnych. Rosnącemu procentowi konkubinatów towarzyszy zwiększające się poparcie ich rodzin dla takiego sposobu życia, również wśród rodziców wierzących i praktykujących. Rozpada się prawie co trzecie małżeństwo. Przeważa zdecydowanie model rodziny małodziejnej – z jednym lub dwojgiem dzieci. Z badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego wynika, że połowa regularnie praktykujących katolików uważa antykoncepcję za dopuszczalną. Maleje współczynnik dzietności. Rodziny z trojgiem i więcej dziećmi są poważnie zagrożone skrajnym ubóstwem. Coraz bardziej zwiększa się ekspansja zabójczej dla rodziny

¹ III Nadzwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów na temat *Wyzwań duszpasterskich wobec rodziny w kontekście nowej ewangelizacji* odbyło się w dniach od 5 do 19 października 2014 r. XIV Zwyczajne Zgromadzenie Synodu na temat *Powołania i misji rodziny w Kościele i w świecie współczesnym* odbyło się od 4 do 25 października 2015.

² „Przez duszpasterstwo rodzin rozumie się system kościelnych działań, które zmierzają do urzeczywistnienia zbawczego planu, dotyczącego małżeństwa i rodziny. Osłą jego jest prawda o małżeństwie i rodzinie, nieomylnie przekazywana, interpretowana i odnoszona do znaków czasu przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Do duszpasterstwa rodzin należy także wszechstronna troska o zapewnienie warunków sprzyjających realizacji tej prawdy, oraz konkretna pomoc udzielana rodzinie w wypełnianiu jej powołania (por. FC 1)”. Zob. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* KEP, Warszawa 2003, nr 1.

ideologii gender³. To tylko niektóre symptomy kryzysu. W każdym razie ta zmieniająca się dynamicznie sytuacja małżeństw i rodzin w Polsce domaga się podjęcia intensywniejszych pastoralnych działań Kościoła. Tym bardziej, że w *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin KEP* czytamy: „Kościół uznaje służbę rodzinie za jedno ze swych najistotniejszych zadań”, za „pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogę posłannictwa i posługi” (nr 1).

Nie trzeba w tym kontekście także zbyt uzasadniać, dlaczego kolejny, 11. tom „Studiów Pastoralnych” został poświęcony tej tematyce. Warto przypomnieć, że 5. tom również był poświęcony małżeństwu i rodzinie. Jednak obecny *kairos* Kościoła i społeczeństwa domaga się dalszej kontynuacji tej problematyki, tym bardziej, że obecny numer bardziej ukierunkowany jest na aspekt duszpasterski małżeństwa i rodziny.

Otwiera go opracowanie ks. Ireneusza Celarego nawiązujące do pontyfikatu papieża Franciszka pt. *Rodzina chrześcijańska jako wspólnota wiary i ewangelizacji w nauczaniu papieża Franciszka*. Autor podkreśla, że pomimo krótkiego jeszcze pontyfikatu Franciszka, rodzina jest jednym z wielkich tematów jego posługi papieskiej oraz przedmiotem szczególnej duchowej troski. W jego nauczaniu refleksja o rodzinie jest dokonywana w kontekście aktualnych uwarunkowań, które stanowią pomoc lub przeszkodę w owocnym funkcjonowaniu wspólnot rodzinnych. Wyzwania stojące przed rodziną w kontekście dokonujących się przemian domagają się adekwatnych odpowiedzi. Kościół, wierny misji otrzymanej od Chrystusa, konsekwentnie broni każdej rodziny, czerpiąc motywację z Jego nauki o małżeństwie i rodzinie. Jednocześnie zapewnia, że nikogo nie wyklucza z wielkiej rodziny ludzkiej. Nikt nie jest wyrzucany na margines społeczeństwa. W nauczaniu Franciszka szczególnie mocno wybrzmiewa ewangelizacyjna misja rodziny chrześcijańskiej. Rodziny zbudowane na fundamencie sakramentu małżeństwa, są już ze swej natury szczególnym znakiem obecności i miłości Chrystusa. Rolę i znaczenie rodziny we współczesnym świecie papież widzi w jej posłannictwie prokreacyjnym i wychowawczym. Stają się one ewangelizatorami przez życie z wiary i wychowanie do wiary swoich dzieci. Słowa i świadectwo życia rodziców stanowią dla dzieci niezastąpioną pomoc do wzrastania w wierze i zachętę do świadczenia o Bogu, który jest ostatecznym celem ludzkiej egzystencji. Tak więc rodzina chrześcijańska jest istotnym środowiskiem w przekazie wiary, zwłaszcza swoim dzieciom. One w rodzinie, Kościele domowym, otrzymują załączki wiary. Ta zaś jest pogłębiana w różnych strukturach duszpasterskich Kościoła.

W artykule zatytułowanym *Znaczenie wybranych cech małżeńskiego communio personarum w realizacji zadań stojących przed rodziną jako „domowym Kościołem”* ks. Paweł Landwójtowicz przypomina, że małżeństwo partycypuje w bycie i misji Kościoła, samo aktualizuje się jako Kościół i na tej podstawie przysługuje mu miano „Kościoła domowego”. Małżonkowie chrześcijańscy mocą

³ Por. T. Wiślicki, *Kościół i rodzina – raport*, „Wiadomości KAI”, nr 9 (01.03.2015), s. 9-10.

chrztu wszczępieni w Chrystusa, a mocą sakramentu małżeństwa włączeni jako „jedność dwojga” w oblubieńczą więź Chrystusa z Kościołem, są uzdolnieni i zobowiązani do wykonywania funkcji właściwych całemu Kościołowi. Dzięki swym specyficznym cechom w niepowtarzalny sposób wypełniają zbawczą realizację funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Wśród tych cech autor wyróżnia: zdolność do przyjęcia, słuchania i zwiastowania słowa Bożego, uświęcanie się dzięki sakramentowi małżeństwa, eucharystii i pokuty oraz modlitwie, a także poprzez przychodzenie sobie ze wzajemną pomocą w postawie służby. Z realizacją tych zadań wiążą się konkretne obowiązki i postawy. Kształtowanie trwałej *communio personarum* domaga się stałego czerpania z miłości Pana oraz wierności złożonej sobie nawzajem obietnicy obopólnego i całkowitego daru z siebie. Wynika z tego istotny wniosek: małżeństwo jest jednocześnie przedmiotem i podmiotem wszelkich działań duszpasterskich. Jednak szczególnie warto i trzeba dowartościowywać podmiotowy charakter wspólnoty małżeńskiej. W samym bowiem małżeństwie, w jego wewnętrznych relacjach tkwi źródło uzdrowienia, które jedynie trzeba pomóc odkryć, wzmocnić i właściwie ukierunkować. Jedną zatem z naczelnych przesłanek aktywności duszpasterskich winna stawać się świadomość realizacji swych zadań w kontekście funkcji usprawniającej. Oznacza to podejmowanie przez duszpasterzy działań zmierzających do wydobywania i ożywienia w małżeństwie tych darów, które mocą osobnego sakramentu zostały mu udzielone, oraz tych wszystkich możliwości naturalnych, które wynikają z niepowtarzalnej jego natury, a które w swym ujawnianiu napotykają na jakies przeszkody.

Właściwie pojęta pastoralna aktywność na rzecz małżeństwa i rodziny jest szczególnie pilnym wyzwaniem wobec zagrożeń płynących z ekspansji ideologii gender, która już w swych założeniach zmierza do zniszczenia rodziny i w konsekwencji cywilizacji łańciskiej. Zwraca na to uwagę artykuł ks. Bogdana Bieli pt. „*Antropologia genderyzmu*” w *świecie Listu do biskupów Kościoła katolickiego o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w Kościele i świecie*. Ideologia gender to wielowymiarowe zjawisko kształtowane w kontekście licznych społeczno-kulturowych wydarzeń XX wieku. Promotorzy gender negując ludzką naturę wyrażającą się w kobiecości i męskości, twierdzą, iż płeć ma charakter kulturowy, stąd też podlega ona zmianie albo wielu zmianom w przeciągu całego życia, stąd też nie można już wspierać związku małżeńskiego jako związku kobiety i mężczyzny, a rodzina jest już „reliktem przeszłości”. W efekcie przeprowadzana jest na różnych frontach, zwłaszcza w edukacji młodego pokolenia coraz ostrzejsza ofensywa wprowadzająca „dyktaturę relatywizmu” oraz „totalitaryzm kopulacyjny”. Przecistawiając się owej zgubnej ideologii trzeba przede wszystkim wskazać, iż tkwi w niej istotny błąd antropologiczny – zaprzeczający naturze człowieka, jego godności, istocie kobiecości i męskości. Na ów błąd zwróciła już uwagę w 2004 roku Kongregacja Nauki Wiary, wydając *List do biskupów Kościoła katolickiego o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w Kościele i świecie*. Chrze-

ścijańskie stanowisko ukazane w tym dokumencie wyrasta z antropologii, która akcentuje wartość płciowości i jej znaczenie, zaś etyka formułuje i uzasadnia podstawy właściwego podejścia do zobowiązującego bogactwa zawartego w ludzkiej cielesności. Aby dostrzec znaczenie tego dokumentu w podejmowaniu obrony tożsamości osoby ludzkiej, a także w próbach podejmowania dialogu ze wszystkimi ludźmi dobrej woli w artykule ukazane są także założenia genderyzmu oraz istotne elementy antropologii płci kulturowej.

W obliczu tego zagrożenia dobitnie wybrzmiewa teza postawiona przez Karinę Bień w artykule pt. *Rodzina najcenniejszą wartością współczesnych czasów*. Stanowi on refleksję na temat rodziny i jej roli w świecie współczesnym w kontekście przemian społeczno-kulturowych. Autorka przede wszystkim podkreśla, że w procesie wychowania dziecko potrzebuje pozytywnego wzorca rodziców. Dlatego też pomimo burzliwej transformacji, to rodzina wciąż pozostaje najcenniejszym środowiskiem stwarzającym najlepsze warunki do przekazywania istotnych wartości. Te wartości, uznawane i przekazywane dzieciom przez rodziców, pozwolą młodemu pokoleniu zrozumieć i kształtować świat na wzór Boga-Stwórcy.

W tym zadaniu rodzina potrzebuje silnego wsparcia ze strony Kościoła, a zwłaszcza duszpasterstwa rodzin. Odnalezienie właściwych form troski o małżeństwa i rodziny, dostosowanych do ich konkretnych potrzeb, stanowi ważne wyzwanie dla Kościoła. Dlatego Kościół nie tylko teoretycznie, ale także w praktyce powinien uznać służbę rodzinie za jedno ze swych najistotniejszych zadań, za pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogę posłannictwa i posługi. Zadania duszpasterstwa rodzin wraz z opisem realizowanych inicjatyw w diecezji legnickiej stały się treścią artykułu ks. Bogusława Wolańskiego pt. *Duszpasterstwo rodzin odpowiedzią na czasy kryzysu małżeństwa i rodziny. Doświadczenie diecezji legnickiej*. Podjęta została w nim inspirująca próba ukazania działalności duszpasterstwa rodzin jako odpowiedzi na czasy kryzysu małżeństwa i rodziny.

Kolejne trzy artykuły podejmują problematykę małżeństwa i rodziny związaną z poszczególnymi funkcjami Kościoła. Na początek ks. Edward Wiszowaty w przedłożonych analizach stara się wykazać, że prawdziwa wspólnota może zaistnieć jedynie na fundamencie słowa Bożego (*Budowanie komunii z Bogiem w rodzinie przez słowo Boże*). Artykuł ukazuje także praktyczny wymiar życia słowem Bożym w rodzinie. Zwraca uwagę zwłaszcza na rolę tego słowa w budowaniu więzi, rozwiązywaniu kryzysów rodzinnych i wychowaniu dzieci. Ks. Piotr Kulbacki w artykule *Liturgiczne obrzędy jubileuszu małżeństwa* ukazuje rozwój obrzędów liturgicznych związanych z jubileuszem małżeństwa. Jest to o tyle istotne, gdyż księgi liturgiczne podające sposób celebracji liturgii Kościoła stanowią wyraz jego aktualnej samoświadomości. W tym świetle należy odczytywać księgi liturgiczne, w których można dostrzec ewolucję obrzędów jubileuszu małżeństwa. Autor pokazuje, że w najnowszych rytuałach, celebracja obchodu jubileuszu nie jest traktowana wyłącznie jako święto małżonków i ich rodziny, ale stanowi dla nich i wspólnoty Kościoła istotny element mistagogii sakramentu

małżeństwa. Praktykowanie obchodów rocznic zawarcia małżeństwa może więc wpływać na uzupełnienie braków w przygotowaniu do małżeństwa i, co ważniejsze, może pomóc na różnych etapach życia małżonkom, ich rodzinie i wspólnocie eklezjalnej świadomie przeżywać małżeństwo jako sakrament. Z kolei funkcją diakonijną Kościoła w kontekście ubóstwa rodzin w Polsce zajął się ks. Wiesław Przygoda (*Ubóstwo rodzin w Polsce wyzwaniem dla Kościoła*). Istnieje bowiem w Polsce spora liczba rodzin, które cierpią biedę i nie są w stanie zabezpieczyć swoim członkom podstawowych potrzeb, co szczególnie boleśnie odczuwają dzieci. Rodziny te, bez względu na przyczyny swego ubóstwa, stanowią duże wyzwanie dla służb socjalnych państwa, ale także dla Kościoła, który obok potrzeb materialnych, psychicznych i społecznych, powinien wychodzić naprzeciw także potrzebom duchowym członków tych rodzin. Autor stara się w artykule odpowiedzieć na pytanie: jaki jest stan ubóstwa rodzin w Polsce i w jaki sposób Kościół może wspierać członków tych rodzin w procesie przezwyciężania ubóstwa i jego skutków? Dodatkowo przedstawia także niektóre propozycje kościelnej pomocy rozwojowej dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.

Do tego zagadnienia nawiązuje także ks. Janusz Mastalski, który w artykule *Szkodliwe interakcje wewnątrzrodzinne w kontekście cywilizacyjnych przemian* omawia najbardziej niepokojące zjawiska wewnątrzrodzinne związane z relacjami. Są to: tendencje do rywalizacji; interakcje agresywne; brak pożądanych wzajemnych odniesień z racji nieobecności; indywidualizm; powierzchowność w interakcjach pomiędzy domownikami; nieodpowiednia komunikacja w domu rodzinnym; powiększająca się manipulacja we wzajemnych odniesieniach; interakcje wynikające ze współzależności; „relacje izolacyjne”; mediatyzacja wzajemnych stosunków interpersonalnych; interakcje wynikające z permutacji ról pełnionych w rodzinie oraz toksyczne relacje, będące wynikiem atrofii więzi. Artykuł kończy propozycja programu zaradczego.

O szeroko pojętym programie zaradczym traktuje także tekst Krystiana Wojaczka. Tytuł artykułu: *Pastoralne determinanty profilaktyki kryzysu małżeństwa* oznacza, że działalność pastoralna Kościoła niesie potencjał działań profilaktycznych wobec rozpowszechnionego zjawiska kryzysu małżeństwa. Aktualizacja tego potencjału wymaga jednak najpierw poprawnego zdefiniowania kryzysu małżeństwa jako sytuacji, w której współwystępują czynniki zaburzające jego funkcjonowanie. Pojęciem pochodnym kryzysu małżeństwa jest pojęcie tendencji kryzysowej, które oznacza występowanie jednego lub najwyżej dwu czynników, o których mowa w pojęciu kryzysu małżeństwa. Pojęcie tendencji kryzysowej jest ważne z punktu widzenia profilaktyki i zaangażowania weń Kościoła. Zaangażowanie to może odwrócić ową tendencję i sprawić, że małżeństwo uniknie kryzysu. Autor wskazuje trzy elementy zaangażowania pastoralnego Kościoła w profilaktykę kryzysu małżeństwa. Pierwszym jest ukazanie małżonkom modelu małżeństwa jako procesu ich wzajemnego obdarowania sobą. Model ten jest ważny, ponieważ wynika z faktu ich osobowego bycia. Po wtóre, istotnym uwarunkowaniem

zaangażowania Kościoła w profilaktykę kryzysu małżeństwa jest ukazywanie małżonkom tzw. wiedzy *know-how*. Są to mechanizmy funkcjonowania poszczególnych dziedzin życia małżeńskiego, znajdujące się w dorobku humanistycznych nauk szczegółowych. Ważne jest by dobór tych rozwiązań był zintegrowany z modelem. W przeciwnym wypadku dojdzie do dezintegracji małżeństwa, a nie profilaktyki kryzysu. Po trzecie, małżonkowie powinni być każdorazowo informowani o tym, z jakiej dziedziny pochodzą przekazywane im treści, czy jest to oficjalne nauczanie Kościoła, czy rozwiązania szczegółowe nauk świeckich.

Na rolę formacji chrześcijańskiej zwraca uwagę ks. Dariusz Lipiec (*Formacja chrześcijańska niepełnosprawnych w rodzinie*). Jest ona realizowana w wielu miejscach, z tym, że wspólnota rodzinna jest jej podstawowym miejscem i podmiotem. Na formację chrześcijańską składają się: formacja ludzka, intelektualna, duchowa i apostołska. Adresatami formacji chrześcijańskiej w rodzinie są wszyscy jej członkowie, spośród których szczególne miejsce zajmują dzieci, w tym również dzieci niepełnosprawne, bez względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności. Autor pokazuje, w jak sposób ograniczenia wynikające z niepełnosprawności wpływają na zakres i metody formacji chrześcijańskiej w rodzinie.

Z formacją chrześcijańską niewątpliwie związany jest także sposób spędzania wolnego czasu. Zmiany zachodzące w życiu współczesnej rodziny chrześcijańskiej obejmują bowiem różne obszary. Do nich zalicza się czas wolny. Wtedy właśnie rodzina może podejmować różne rodzaje aktywności fizycznej. O doborze konkretnej formy decydują m.in. osobiste upodobania i zainteresowania członków rodziny, dostępne środki finansowe, możliwości organizacyjne, moda na zdrowy styl życia. Każda z form sprzyja integracji rodziny, zapobiega chorobom cywilizacyjnym, dostarcza radości, kształtuje cechy charakteru i pomaga w nabywaniu cnót. Bezpośredni kontakt z przyrodą pozwala odkrywać Piękno, Mądrość i Miłość Stwórcy. Stąd też aktywność fizyczna w rodzinie chrześcijańskiej, jak wykazuje Anna Zellma w artykule *Aktywność fizyczna jako sposób spędzania czasu wolnego w rodzinie chrześcijańskiej*, spełnia funkcje wychowawcze i religijne, pod warunkiem że nie prowadzi do zaniku praktyk religijnych. Wobec powyższego autorka suponuje, aby Kościół katolicki podejmował inicjatywy pedagogiczne i pastoralne w tym zakresie. Przykładowo wymienić tu można zawody sportowe, gry i zabawy ruchowe organizowane dla rodzin na terenie parafii i w ośrodkach rekolekcyjnych. Godne uwagi są również rodzinne rajdy i pielgrzymki rowerowe, spływy kajakowe i festyny sportowe adresowane do rodzin z parafii i diecezji.

Konkretny przykład instytucjonalnej pomocy rodzinie pokazuje ks. Grzegorz Polok (*Instytucjonalne formy wsparcia młodzieży pochodzącej z rodzin dysfunkcyjnych na przykładzie działań środowiska Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*). Z przeprowadzonych przez niego badań wynika, że ponad 40% młodzieży przychodzącej studiować w Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach wywodzi się z rodzin dysfunkcyjnych, a zwłaszcza z rodzin z problemem alkoholowym. Takie pochodzenie skutkuje określonymi problemami osobowościowymi

w czasie edukacji w szkole wyższej. Dlatego uczelnia wprowadziła dla swoich studentów szereg działań pomocowych, takich jak: wykład w dniu adaptacyjnym pt. „Efektywne studiowanie a rodzina dysfunkcyjna”, rozprawdanie wśród studentów publikacji *Rozwinąć skrzydła*, obligatoryjne zajęcia z profilaktyki uzależnień „Korekta” oraz codzienny dyżur psychologa. dopełnieniem tych form pomocy są działania duszpasterstwa akademickiego „Zawodzie”, które organizuje roczną terapię dla studentów pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych i otacza ich opieką pastoralną. Wydaje się, że przyjęte rozwiązania profilaktyczne i pomocowe wobec studentów Uniwersytetu Ekonomicznego mogą być modelowym rozwiązaniem dla innych ośrodków akademickich.

Na rolę pogłębiania wiary w rodzinie zwraca uwagę ks. Waldemar Maciejewski w kontekście twórczości śląskiego kapłana F. Grudnioka (*Chrześcijańska codzienność ludzi świeckich w twórczości pisarskiej ks. Franciszka Grudnioka [1920–1998]*). Twórczość pisarska ks. Grudnioka ukazuje kilka aspektów życia chrześcijańskiego. Autor ukazuje przede wszystkim te z nich, które są potrzebne do pogłębiania wiary. Głównymi są modlitwa i praktyki religijne. To dzięki nim człowiek może dochodzić do świętości w życiu codziennym. Modlitwa ukazana jest jako fundament życia chrześcijańskiego. Szczególną modlitwą jest słuchanie słowa Bożego, przyjmowanie go i życie nim na co dzień. Ważnym aspektem w życiu chrześcijańskim jest także dobre przeżywanie Eucharystii i spowiedzi, jako dwóch kluczowych sakramentów. To dzięki nim człowiek rozwija w sobie życie duchowe. W artykule ukazane jest również spojrzenie ks. Grudnioka na ludzkie cierpienie, które zawsze jest pewną tajemnicą. Autor pokazuje, że dla ks. Franciszka temat ten nie był obcy i pragnął on w ten sposób ukazać cierpienie jako skarb życia duchowego. Na zakończenie przedstawione są różne formy duchowości, które ks. Grudniok proponował ludziom świeckim, a więc: duchowość maryjna, duchowość eucharystyczna oraz duchowość różnych świętych.

Do roli Eucharystii w życiu chrześcijańskim nawiązuje także ks. Krzysztof Witko w artykule *L'eucharistie – sacrement de la „non-violence”? Esquisse de reponse et de mise en perspective (Eucharystia jako sakrament postawy „non violence”? Zarys odpowiedzi i usytuowanie problematyki)*. Artykuł ukazuje w zarysie specyficzny temat współczesnej teologii sakramentalnej – Eucharystia jako sakrament postawy „non violence”. Koncentruje się na trzech zasadniczych zagadnieniach. Najpierw omawia opis uczty paschalnej Jezusa z Apostołami w Wieczerniku w Ewangeliach synoptycznych, w celu ukazania nowotestamentalnego kontekstu i chrystycznego charakteru poruszanej tematyki. Następnie podejmuje refleksję nad tradycyjnym pojęciem „Ofiary Mszy Świętej”, rozumianej jako uczestnictwo wierzących w ofierze dziękczynienia, którą Chrystus składa swemu Ojcu, aby przywrócić między Bogiem i ludźmi nowe i wieczne Przymierze. Celebracja Eucharystii dokonuje się w postawie odrzucenia wszelkiej formy przemocy i w duchu służby, tak jak Pan dał nam tego przykład. Dlatego też w ostatnim, trzecim, punkcie autor uwydatnia jej

wymiar egzystencjalno-duchowy, który dla wierzącego stanowi fundament postawy „non violence”.

Msza święta pełni wyjątkową rolę w wychowaniu do dojrzałych relacji z Bogiem i ludźmi, co jest przecież tak istotne we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej. Dlatego też ks. Marcin Kołodziej w artykule pt. *Pobożność eucharystyczna i kult Eucharystii poza Mszą świętą*, podkreśla, że Kościół chętnie nie tylko otacza Eucharystię szczególnym kultem, ale również proponuje, aby wierni przez pogłębione uczestnictwo we Mszy św. kształtowali w sobie pobożność eucharystyczną. Powinna ona być: teofaniczna, chrystocentryczna i pneumatycka, to znaczy skierowana na Tróję Świętą oraz mieć charakter zarówno personalistyczny – skierowany na osobowego Boga, jak i eklezjalny – ucząca otwartości na Kościół. Pobożność eucharystyczna domaga się nie tylko uczestnictwa we Mszy św., ale również kultu Eucharystii poza nią. Stąd też Kościół wypracował trzy formy takiego kultu: wystawienie i adorację Najświętszego Sakramentu, procesje eucharystyczne oraz kongresy eucharystyczne. Wystawienie i adoracja wyrażają uznanie cudownej obecności Chrystusa i zachęcają do zjednoczenia z Nim. Procesje eucharystyczne wskazują na naturę Kościoła, który jest wspólnotą pielgrzymującą w drodze do nieba. Kongresy eucharystyczne natomiast są wyrazem żywej pobożności eucharystycznej oraz przeciwstawieniem się zobojętnieniu religijnemu.

Aktualny temat, choć nawiązujący do czasów biblijnych podejmuje ks. Róbert Lapko w artykule pt. *The Book of Tobit. Family in a foreign land (Księga Tobiasza. Rodzina na obczyźnie)*. W Księdze Tobiasza spotykamy się z Bożą interwencją w życie Tobita, Tobiasza i Sary, żyjących na obczyźnie, gdzie wyeksponowano kwestie pochówku, pozbawienia własności, ślepoty, bezdzietności oraz porzucenia. Ich przykład pokazuje, że człowiek, nawet żyjący w niesprzyjających okolicznościach, może przetrwać, jeśli jego religia oparta jest na wierności Prawu, modlitwach oraz praktykowaniu pobożnych i dobrych uczynków. Religia taka nie wyklucza cierpienia, łącznie z cierpieniem prawych.

Do wiary i cierpienia jako nieodłącznego elementu życia człowieka nawiązuje także Joanna Pakuza (*Życie religijne Polaków wysiedlonych do Związku Radzieckiego w latach 1939–1945 w świetle ich wspomnień*). Podczas drugiej wojny światowej wielu polskich duchownych i osób świeckich zostało przesiedlonych do Związku Radzieckiego, głównie w formie deportacji. Ich wiara i ufność, bezpośrednio determinujące sposób życia jako uchodźców, stały się swoistym fenomenem w historii Kościoła katolickiego. Autorka w historiograficznym studium prezentuje stan pamiętników, opracowań, słowników oraz periodyków, związanych z życiem religijnym Polaków wysiedlonych do Związku Radzieckiego w latach 1939–1945.

Drugi dział „Studiów Pastoralnych”, *Materiały*, także nawiązuje do tematyki numeru. Znajdziemy tutaj takie zagadnienia jak: *Troska o godność małżeństwa i rodziny – w perspektywie 50-lecia Konstytucji „Gaudium et spes”*, ks. Bogusława Drożdża, *Duszpasterstwo Rodzin w diecezji opolskiej*, ks. Pawła Landwój-

towicza, *Wyzwania pastoralne dla misji i w doświadczeniach ruchu duchowości małżeńskiej „Equipes Notre Dame” w kontekście nowej ewangelizacji*, Dariusza Chmielewskiego, *Aniołowie Pańscy w życiu małżeńskim i rodzinnym*, ks. Bogdana Bieli i Joanny Bieniek oraz tekst Paula M. Zulehnera pt. *Männerpolitik im Bewusstsein der Öffentlichkeit* (*Polityka mężczyzn w świadomości społecznej*). W dziale tym znalazła się także *Bibliografia zawartości „Studiów Pastoralnych” (2005–2014)*. Publikacja dziesiątego tomu „Studiów Pastoralnych” była bowiem dobrą okazją do sporządzenia indeksu zawartości wszystkich wydrukowanych dotąd tomów tego rocznika. Indeks ten z pewnością ułatwi szybsze odszukanie opublikowanych artykułów i materiałów. Warto nadmienić, iż można go także znaleźć na stronie internetowej Wydziału Teologicznego UŚ (Publikacje/Bibliografie).

Jedenasty tom „Studiów Pastoralnych” tradycyjnie zamykają recenzje i sprawozdania. Znajdziemy tutaj pięć recenzji dotyczących najnowszych publikacji z różnych ośrodków akademickich w Polsce: *Duszpasterstwo w Polsce. 50 lat inspiracji Soboru Watykańskiego II*, red. Marek Fiałkowski OFMConv; ks. Bogdan Biela, *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*; ks. Jan Kochel, *Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-katechetyczne studium narracyjne*; Marek Szulakiewicz, *Poszukiwania metafizyczne*; A. Zellma, *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii*. Jeśli chodzi o sprawozdania, to redakcja postanowiła opublikować trzy: *Sprawozdanie z interdyscyplinarnego seminarium naukowego „Ad Ecclesiam vivam”, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 14 kwietnia 2015 roku*; *„Wyzwania pastoralne dla duszpasterstwa rodzin w kontekście nowej ewangelizacji”. Sympozjum Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów, Brenna 20-21 kwietnia 2015*; *„Wykluczenie społeczne jako problem wielowymiarowy”. Konferencja naukowa, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 7 maja 2015*.

Ks. Bogdan Biela